

If you want to fly, We provide wings...

ICE®

TRENDING CURRENT

TOPIC
34

શું ઇન્ટરનેટનો ઉપયોગ એ
મૂળભૂત અધિકાર છે?

ચર્ચામાં શા માટે ?

શું ઇન્ટરનેટ પર પ્રતિબંધ મૂકવો ગેરકાયદેસર છે ?

કયા કાયદાને આધારે ઇન્ટરનેટ
પર પ્રતિબંધ લાદવામાં આવે છે ?

કયા કેસના સંદર્ભમાં સુપ્રીમ કોર્ટે ઉપરોક્ત ચુકાદો આપ્યો છે?

સંપાદક

મૌલિક ગોંધિયા
(Director - ICE)

TOPIC-34નો
વીડિયો જોવા માટે અહીં
CLICK કરો

 YouTube

ICE RAJKOT

 SUBSCRIBE

માટે અહીં
CLICK કરો

અમારી સાથે જોડાયેલા રહો :

 www.iceonline.in

 t.me/icerajkotofficial

 9375701110/9328001110

ચર્ચામાં
શા માટે ?

- 10 જાન્યુઆરી, 2020ના રોજ ભારતની સુપ્રીમ કોર્ટે ઇન્ટરનેટ પર પ્રતિબંધ અને ઇન્ટરનેટના ઉપયોગ અંગે ખૂબ જ મહત્વનો ચુકાદો આપ્યો હતો.
- આ ચુકાદાના મહત્વના સૂચિતાર્થો આ પ્રમાણે છે :
- આ ચુકાદામાં સુપ્રીમ કોર્ટે જણાવ્યા અનુસાર ઇન્ટરનેટ દ્વારા વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા તથા ઇન્ટરનેટ દ્વારા ધંધો, વ્યવસાય કે વ્યાપાર કરવો એ મૂળભૂત અધિકારનો એક ભાગ છે.
- આનો અર્થ એ નથી કે ઇન્ટરનેટનો ઉપયોગ કરવો એ મૂળભૂત અધિકાર છે.
- પરંતુ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ 19 (1) (a)માં ભારતના તમામ નાગરિકોને વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો મૂળભૂત અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે.
- આથી, સુપ્રીમ કોર્ટના જણાવ્યા અનુસાર ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ 19 (1) (a) અંતર્ગત ઇન્ટરનેટ દ્વારા વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા એ મૂળભૂત અધિકારનો એક ભાગ છે.
- આ ઉપરાંત ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ 19 (1) (g)માં ભારતના તમામ નાગરિકોને વ્યવસાય, વ્યાપાર કે ધંધો કરવાનો મૂળભૂત અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે.
- આથી, સુપ્રીમકોર્ટના જણાવ્યા અનુસાર ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ 19 (1) (g) અંતર્ગત ઇન્ટરનેટ દ્વારા ધંધો, વ્યવસાય કે વ્યાપાર કરવો એ મૂળભૂત અધિકારનો એક ભાગ છે.
- આમ ઇન્ટરનેટ દ્વારા વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા તથા ઇન્ટરનેટ દ્વારા ધંધો, વ્યવસાય કે વ્યાપારને ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ 19 (1) (a) તથા 19 (1) (g) અંતર્ગત આપવામાં આવેલા મૂળભૂત અધિકાર અનુસાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા સંરક્ષણ આપવામાં આવ્યું છે.

શું ઇન્ટરનેટ પર પ્રતિબંધ મૂકવો ગેરકાયદેસર છે ?

- એ ખરું કે ઇન્ટરનેટ દ્વારા વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા તથા ઇન્ટરનેટ દ્વારા ધંધો, વ્યવસાય, વ્યાપાર કરવો એ મૂળભૂત અધિકારનો એક ભાગ છે, આમ છતાં સરકાર જરૂર પડ્યે ઇન્ટરનેટ પર પ્રતિબંધ મૂકી શકે છે.
- સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા અનુસાર ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ 19 (2) તથા 19 (6) હેઠળ મળેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરીને તેમજ આ અનુચ્છેદની જોગવાઈને અનુરૂપ દેશના સાર્વભૌમત્વ અને અખંડતા, દેશની સલામતી અને સુરક્ષા, જાહેર વ્યવસ્થા તથા શિષ્ટતા કે નીતિમત્તાના હિતમાં વગેરે જેવી બાબતોમાં સરકાર ઇન્ટરનેટ પર પ્રતિબંધ મૂકી શકે છે.
- જોકે, આ પ્રતિબંધ અથવા તો નિયંત્રણ ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ 19 (2) તથા 19 (6)ની જોગવાઈને સુસંગત તથા 'પ્રમાણતાની કસોટી' (Test of Proportionality) પર ખરા ઉતરે એવા હોવા જોઈએ.
- એટલે કે સરકાર મનફાવે તેમ ગમ્મે તે સંજોગોમાં ઇન્ટરનેટ પર પ્રતિબંધ ન મૂકી શકે. પરંતુ ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ 19 (2) તથા 19 (6) અંતર્ગતની સ્થિતિમાં દેશહિત તથા આમ જનતાના હિત માટે સરકાર આવા નિયંત્રણો લાદી શકે છે.
- પરંતુ, આવા નિર્ણયો 'પ્રમાણતાની કસોટી' પર ખરા ઉતરે એવા હોવા જોઈએ. એટલે કે સરકારના આવા નિર્ણયને જો કોર્ટમાં પડકારવામાં આવે તો તેની યોગ્યતા સાબિત કરવા માટે સરકાર સમર્થ હોવી જોઈએ.

કયા કાયદાને આધારે ઇન્ટરનેટ પર પ્રતિબંધ લાદવામાં આવે છે ?

- ભારતમાં મુખ્યત્વે 3 કાયદાઓને આધારે ઇન્ટરનેટ પર પ્રતિબંધ લાદવામાં આવે છે:
  - (1) CrPCની કલમ 144
  - (2) ઇન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી એક્ટ અને

(3) ઈન્ડિયન ટેલિગ્રાફ એક્ટ, 1885 હેઠળના 'Temporary Suspension of Telecom Services (Public Emergency or Public Safety) Rules, 2017'

- આ એક્ટ અંગે સુપ્રીમ કોર્ટના મહત્વના અવલોકનો આ પ્રમાણે છે :
- જ્યારે CrPCની કલમ 144 હેઠળ ઈન્ટરનેટ કે ટેલિકોમ સેવા પર પ્રતિબંધ લાદવામાં આવે ત્યારે આવો આદેશ મૌખિક સૂચના સ્વરૂપે ન હોવો જોઈએ, પરંતુ તે યોગ્ય અધિકારી દ્વારા લેખિત સ્વરૂપે જાહેર કરવો જરૂરી છે. જેથી આવા આદેશને અસરગ્રસ્ત લોકો ન્યાયાલયમાં પડકારી શકે.
- આ ઉપરાંત સુપ્રીમ કોર્ટના જણાવ્યા અનુસાર જ્યારે 'Temporary Suspension of Telecom Services (Public Emergency or Public Safety) Rules, 2017' અંતર્ગત જો ઈન્ટરનેટ સહિતની ટેલિકોમ સેવાઓ પર નિયંત્રણો લાદવામાં આવે તો તે પ્રતિબંધોની ન્યાયિક સમીક્ષા થઈ શકશે. એટલે કે આવા આદેશોને કોર્ટમાં પડકારી શકાશે.
- તેમજ ઉપરોક્ત Suspension Rules હેઠળ ફક્ત અલ્પકાલીન કે હંગામી સમય માટે જ આ પ્રતિબંધો લાદી શકાય છે, અનિયત સમય સુધી નહિ.
- જોકે આ Suspension Rulesમાં ચોક્કસ કેટલા સમય સુધી આવા નિયંત્રણો લાદી શકાય તેનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી. આથી, સુપ્રીમ કોર્ટે પોતાના ચુકાદામાં આવા આદેશોની દર સાત દિવસે પુનઃસમીક્ષા કરવાનું સૂચન કર્યું છે.

કયા કેસના સંદર્ભમાં સુપ્રીમ કોર્ટે ઉપરોક્ત ચુકાદો આપ્યો છે?

- ભારતમાં અનુચ્છેદ 370ની નાબૂદી બાદ ઉદ્ભવેલી પરિસ્થિતિમાં કાયદો અને વ્યવસ્થાની જાળવણી માટે 5 ઓગસ્ટ, 2019થી જમ્મુ-કાશ્મીરમાં ઈન્ટરનેટ સહિતની ટેલિકોમ સેવાઓ પર પ્રતિબંધ લાદવામાં આવ્યો હતો.
- જે વિશ્વના કોઈપણ લોકશાહી દેશમાં અત્યાર સુધી લાદવામાં આવેલો સૌથી લાંબો પ્રતિબંધ હતો.
- આથી, સરકારના આ નિર્ણયને સુપ્રીમ કોર્ટમાં પડકારવામાં આવ્યો હતો.

- પરિણામે, 'અનુરાધા ભસીન વિરુદ્ધ ભારતીય સંઘ અને અન્ય' તથા 'ગુલામ નબી આઝાદ વિરુદ્ધ ભારતીય સંઘ'ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે આ ચુકાદો આપ્યો છે.
- આ ઉપરાંત સુપ્રીમ કોર્ટે જમ્મુ-કાશ્મીરમાં બેન્કિંગ, હોસ્પિટલ તેમજ શિક્ષણ સંસ્થાઓ જેવી જરૂરી સેવાઓ આપતી સંસ્થાઓમાં ઈન્ટરનેટ સેવા શરૂ કરવાનો કેન્દ્ર સરકારને આદેશ આપ્યો હતો.

સુપ્રીમ કોર્ટની કઈ બેન્ચે આ ચુકાદો આપ્યો છે ?

- સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશ જસ્ટિસ એન.વી. રમણના નેતૃત્વવાળી ત્રણ સભ્યોની સુપ્રીમ કોર્ટની બેન્ચે આ ચુકાદો આપ્યો હતો.
- આ બેન્ચના ત્રણ સભ્યોમાં નીચેના સભ્યોનો સમાવેશ થાય છે.
  - (1) જસ્ટિસ એન.વી. રમણ (અધ્યક્ષ)
  - (2) જસ્ટિસ બી.આર. ગવર્ધ
  - (3) જસ્ટિસ આર. સુભાષ રેડ્ડી

ઈન્ટરનેટ પર પ્રતિબંધ અંગે કેરળ હાઈકોર્ટનો ચુકાદો

- 19 સપ્ટેમ્બર, 2019ના રોજ કેરળ હાઈકોર્ટે એક મહત્વના ચુકાદામાં જણાવ્યું હતું કે, ઈન્ટરનેટ દ્વારા શિક્ષણ મેળવવું એ ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ 21 હેઠળ આવતા 'શિક્ષણના અધિકાર'નો એક ભાગ છે.
- આ ઉપરાંત ઈન્ટરનેટનો યોગ્ય ઉપયોગ એ મૂળભૂત અધિકારોનો એક ભાગ હોવાથી તેને નિયમહીન રીતે છીનવી શકાય નહિ.
- 'ફ્રિમી શિરિન વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય' કેસમાં કેરળ હાઈકોર્ટના જસ્ટિસ પી.વી. આશા દ્વારા આ ચુકાદો આપવામાં આવ્યો હતો.

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર અને ઈન્ટરનેટ :-

- વર્ષ 2016માં સંયુક્ત રાષ્ટ્ર દ્વારા જણાવવામાં આવ્યું હતું કે 'ઈન્ટરનેટનો વપરાશ એ મૂળભૂત માનવ અધિકાર' છે.

સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાની લેટેસ્ટ માહિતી અને ફ્રી મટીરિયલ્સ
તેમજ રેગ્યુલર કન્ટેન્ટ અફેર્સ મેળવવા માટે
નીચે આપેલા અમારા
Social Media Icon પર Click કરો.

JOIN OUR TELEGRAM
t.me/icerajkotofficial

YouTube
ICE RAJKOT

Instagram
ICE RAJKOT

Facebook
like | comment | share
ICE RAJKOT

twitter
ICE RAJKOT

